

תפלת שחרית-Tefila 101

אהבה רבה/אהבת עולם-Lesson 43

Source 1

ברכות דף יא' עמ' א'-משנה. בשחר מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה, ובערב מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך – אינו רשאי לקצר, לקצר – אינו רשאי להאריך, לחתום – אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום – אינו רשאי לחתום. גמרא. מאי מברך? – אמר רבי יעקב אמר רבי אושעיא: (ישעיהו מ"ה) יוצר אור ובורא חשך. . . ואידך מאי היא? – אמר רב יהודה אמר שמואל: אהבה רבה. וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה: אהבה רבה. תניא נמי הכי: אין אומרים אהבת עולם אלא אהבה רבה. ורבנן אמרי: אהבת עולם, וכן הוא אומר (ירמיהו ל"א) ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה.

Translation: MISHNAH. In the morning two blessings are to be said before Kriyat Shma and one after it. In the evening two are said before Kriyat Shma and two after it, one long and one short. Where the Sages ruled that a long Bracha should be said, it is not permitted to say a short one. Where they ordained a short Bracha, a long one is not permitted. A prayer which they ordered to be concluded with a Bracha must not be left without such a conclusion; one which they ordered to be left without such a conclusion must not be so concluded. GEMARA. What Brachos does one say in the morning? R. Jacob said in the name of R. Oshaia: Blessed are You who forms light and creates darkness' . . . Which is the other Bracha— Rab Judah said in the name of Samuel: 'With abounding love'. So also did R. Eleazar instruct his son R. Pedath to say: 'With abounding love'. It has been taught to the same effect: We do not say, 'With everlasting love', but 'With abounding love'. The Rabbis, however, say that 'With everlasting love' is said; and it is based on the verse: Yes, I have loved you with an everlasting love; therefore with affection I have drawn you. Rab Judah said in the name of Samuel: If one rose early to study the Torah before he had recited the Shema', he must say a Bracha over the study. But if he had already recited the Shema', he need not say a Bracha, because he has already fulfilled his obligation by saying 'With abounding love'.

Source 2

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא' עמ' ב'-אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך, משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה. אמר רב הונא: למקרא, צריך לברך, ולמדרש, אינו צריך לברך; ורבי אלעזר אמר: למקרא ולמדרש, צריך לברך, למשנה, אינו צריך לברך; ורבי יוחנן אמר: אף למשנה נמי צריך לברך, [אבל לתלמוד אינו צריך לברך]. ורבא אמר: אף לתלמוד צריך (לחזור ולברך) [לברך]; דאמר רב חייא בר אשי: זימנין סניאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב, הוה מקדים וקא משי ידיה וברך, ומתני לן פרקין. מאי מברך? אמר רב יהודה אמר שמואל: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה הכי: הערב נא ה' א-להינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה' המלמד

תפלת שחרית-101 Tefila

תורה לעמו ישראל. ורב המנונא אמר: אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ה'נותן התורה. אמר רב המנונא: זו היא מעולה שבברכות. הלכך לימרינהו לכולהו.

Translation: Rab Judah said in the name of Shmuel: If one rose early to study the Torah before he had recited the Shema, he must say a Bracha before learning. But if he had already recited the Shema, he need not say a Bracha, because he had met the requirement by saying 'Ahava Rabbah (With abounding love)'. Rabbi Huna said: Before reading of Scripture it is necessary to say a Bracha, but for the study of the Midrash, no Bracha is required. Rabbi Eleazar, however, says that for both Scripture and Midrash a Bracha is required, but not for the Mishnah. Rabbi Yochanan says that for the Mishnah also a Bracha is required, but not for the Talmud. Raba said: For the Talmud also it is necessary to say a Bracha. Rabbi Hiyya ben Ashi said: Many times did I stand before Rab to repeat our section in the Sifra of the School of Rab, and he would first wash his hands and say a Bracha and then go over our section with us. What Bracha is said before the study of the Torah? Rab Judah said in the name of Shmuel: Blessed are You . . . who has sanctified us by Your commandments, and commanded us to study the Torah. Rabbi Yochanan used to conclude as follows: 'Make pleasant, therefore, we beseech You, O Lord our G-d, the words of Your Torah in our mouth and in the mouth of Your people the house of Israel, so that we with our offspring and the offspring of Your people the house of Israel may all know Your name and study Your Torah. Blessed are You, O Lord, who teaches Torah to Your people Israel'. Rabbi Hamnuna said: 'Blessed are You . . . who has chosen us from all the nations and given us Your Torah. Blessed are You, O Lord, who gives the Torah'. Rabbi Hamnuna said: This is the finest of the benedictions. Therefore let us say all of them.

Source 3

תוספות ברכות דף יא' עמוד ב'-ורבנן אמרי אהבת עולם וכו' – הלכך תקינו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם.

Translation: Therefore they began the practice to recite Ahavah Rabbah in Tefilat Schacharit and to recite Ahavat Olam in Tefilat Maariv.

Source 4

רא"ש ברכות פר' א' סימן יב'-והגאונים כתבו שיש לקיים דברי שניהם. וכן באשכנז ובצרפת נהגו לומר בשחרית אהבה רבה ולומר בערבית אהבת עולם.

Translation: The Geonim wrote that we should follow both the position of Shmuel and the position of Rabbanan. That is the practice in Ashkenaz and France to recite Ahavah Rabbah in Tefilat Schacharit and Ahavat Olam in Maariv.

Source 5

ספר שבולי הלקט ענין תפילה סימן יד-וכתב ר' צמה גאון זצ"ל יש מקומות שאומרים אהבה רבה ויש מקומות שאומרים אהבת עולם אלא שאל מר הר"ר יעקב את רב חנונאי ז"ל מפני מה אומרים אהבה רבה והא תניא כרבנן דאמרי אהבת עולם? ואמר לו בשחר אנן אומרים אהבה רבה ובערב אנן אומרים אהבת עולם. והלכות גדולות ורבינו חננאל ורבינו יצחק פאסי ז"ל פסקו הלכה כרבנן וכן כתב ג"כ רבינו ישעי' זצ"ל כיון דתניא כרבנן הלכתא כוותיהו ומה לנו לעשות כשמואל.

Translation: Rav Tz'emach HaGaon wrote: there are places where they recite Ahavah Rabbah and there are places where they recite Ahavat Olam. Rav Yaakov asked Rav Chananel why do they recite Ahavah

תפלת שחרית-101 Tefila

Rabbah. Did we not learn that the Rabbanan said to recite Ahavat Olam? They answered him that in the morning we recite Ahavah Rabbah and in the evening we recite Ahavat Olam. Hilchot Gedolot, Rabbi Chananel and Rabbeinu Yitzchak Passi held like the Rabbanan. So wrote Rabbi Yeshaya that since the gemara said like Rabbanan, the Halacha follows the Rabbanan. For what reason should we follow Shmuel as well.

Source 6

ראבי"ה' חלק א' – מסכת ברכות סימן לד' – בשחר מברך שתיים וכו' עד אחת ארוכה ואחת קצרה שניה מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה, פי' מלבד יוצר אור, וכן אורי לי' ר' אלעזר לבריה [אהבה רבה ורבנן אמרי] אהבת עולם תניא נמי הכי אינו אומר אהבה רבה אלא אהבת עולם. פר"ח ורב אלפס הלכך אהבת עולם אמרי' והא דאמרי' לקמן שכבר נפטר באהבה רבה שמואל הוא דקאמר לה ואזל לטעמיה. ונ"ל דאנו נהגינן בתרווייהו ואמרי' בשחר כדאורי ליה ר' אלעזר לבריה ומעשה רב ובערב [כרבנן] דתניא [כוותיהו]. וראיתי הגירסות חלוקות דתניא נמי הכי אינו אומר אהבת עולם אלא אהבה רבה, וכן נמצא בספר [ירושלמי הבא] משיבת ירוש':

Translation: In Tefilas Shacharis we recite two Brachos before Kriyas Shema and one after. Of the two Brachos before Kriyas Shema, one is long and one is short. Which is the second one? R. Yehuda in the name of Shmuel said: it is Ahava Rabbah; i.e. in addition to the first Bracha of Yotzer Ohr. So taught R. Elazar to his son: we say Ahava Rabbah but the majority disagree and hold that the Bracha begins with the words: Ahavas Olam. That is what we learned in another Baraita: we do not say Ahava Rabbah. Instead we say Ahavas Olam. Based on that, R. Chananel and the RIF held that one should say Ahavas Olam. What about the earlier reference in the Talmud that reciting the Bracha of Ahava Rabbah exempts you from having to recite a Birkas Ha'Torah during the day? That is the opinion of Shmuel who has his reasons. It appears to me that we forged a compromise and follow both opinions. In Tefilas Shacharis we follow the opinion of R. Elazar as he explained to his son and in Tefilas Arvis we follow the majority opinion and say Ahavas Olam. I saw that there are different versions of this gemara; i.e. that we do not say Ahavas Olam but we say Ahavah Rabbah and so it was found in a book from Yerushalayim that came from a Yeshiva there.

Source 7

סידור רבנו שלמה ב"ר שמשון מגרמיוא

ז

אהבה רבה אהבתנו, מפני שאמ' בקריית שמע ואהבת את ה' אלקיך, וגם לאהבה את ה' אלקיכם, תקנו ברכה זו של אהבה שחרית וערבית, כלומר, כמו שאנו אוהבים להק' כך אוהב אותנו, אהבה, כדכתי' מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. (אבל) [מכלל] שאהבה רבה היא, וכתיב אהבתי אתכם אמר ה', וכתי' ומאהבת ה' ומשמרו את השבועה. ומפני שבפרשת שמע ולמדתם אותם את בניכם לרברבם, תקנו ברכה זו ללמוד וללמד לשמור ולעשות¹⁵.

1. R. Eliezer ben R. Yoel Halevi, Ra'avyah, was born ca. 1140 in Mainz, Germany, and passed away in Cologne, ca. 1220. His father, R. Yoel Halevi, and his grandfather, R. Eliezer ben R. Nathan (Ra'avan), were noted German Tosafists.

תפלת שחרית-101 Tefila

Translation: The second Bracha of Kriyas Shema begins with the words: Abavah Rabbah Abavtanu because in Kriyas Shema we say that you should love G-d, your G-d and you say: to love G-d, your G-d. Based on those words, the theme of the two Brachos that introduce Kriyas Shema, whether in the morning or at night, is that G-d loves the Jewish People. That is a reminder that just as we have an obligation to love G-d, so too G-d has an obligation to love us. That love is based on a verse (Shir HaShirim 8, 7); a torrent of water cannot extinguish that love because that love is so vast. It is further written (Malachi 1, 2): I have loved you, so said the Lord. And it is written (Devarim 7, 8): from G-d's love and His observance of His oath. Because we learn within the Parshios of Shema that we must teach our children to be knowledgeable about our relationship with G-d, our Sages included in this Bracha the concepts of learning, teaching, observing and performing.

Source 8

התפילה האשכנזית הקדומה מאת ישראל מ' תא-שמע דף 76

למדנו מדברים אלה כי על אף הנוסח הברור בגמרא, שהיה מוסכם על כל הגאונים, סברו כמה מגאוני סורא כי למעשה לא הוכרעה ההלכה, ועל כן הטילו פשרה בדבר לומר את שתי הנוסחאות. הם נתנו עדיפות לנוסח אהבה רבה וקבעוהו לתפילת השחר דווקא. גאוני סורא אלו הם: רב חנינאי (769-774), רב יעקב [ב"ר מרדכי] (797-811), רב כהן צדק (838-848 לערך) ורב שר שלום (848-853). אליהם יש לצרף גם את רב עמרם גאון (858), שכתב כן בסידורו (עמ' יד, נב). לדברי רב שריא ורב האי, מנהג זה היה מקובל בבית מדרש אחד בלבד שבסורא, וגם מתפלליו, וביניהם ראשי הישיבה שם, הודו שמנהגם הוא נגד סדרה של ההלכה, אלא שלא רצו לשנות ממנהגם העתיק. יתר בתי המדרש שבסורא פסקו כסתם נוסח הגמרא שלפניהם לומר אהבת עולם בכל עת, וכך גם הייתה דעת רב שריא ורב האי. כך נרשם בסידור רב סעדיה גאון (עמ' יג, כו), אף שגם הוא היה גאון סוראי, אלא שמסורותיו היו בלתי תלויות בישיבה זו. ומכל מקום, חזקה עלינו

Translation: We learn from the aforesaid that although the conclusion of the gemara is quite clear and was accepted by the Geonim, some of the Rabbinic leaders in Sura continued to maintain that the Halacha was not clearly established. They then forged a compromise by which during the course of the day, both versions of the Bracha would be said. They gave priority to the opening of Abava Rabbah and established it to be the opening for the Bracha before Kriyas Shema in Tefilas Shacharis. These are the Geonim of Sura who followed that path: R. Chaninai (769-774); R. Yaakov son of Mordechai (797-811); R. Kobain Tzedek (838-848); R. Sar Shalom (848-853). We should add R. Amrom (858) to that list. He incorporated that solution in his Siddur. According to R. Shereira and R. Hai the compromise was followed in only one Beis Midrash in Sura. Those who followed that practice including the heads of the Yeshiva acknowledged that their practice was contrary to the majority opinion but they maintained the practice because they did not want to change from the long standing custom in their community. The other Batei Midrashim in Sura followed the majority opinion found in the Gemara and said Abavas Olam both in the morning and at night. That was also the opinion of both R. Shereria and R. Hai. So too that was the practice provided in the Siddur of R. Sa'Adiya Gaon even though he too presided in a Yeshiva in Sura and further despite that in general, R. Sa'Adiya never felt tied to the customs of that Yeshiva.

עדותם של רב שרירא ורב האי שגם מנהג סורא ברובו היה לומר אהבת עולם. על מנהג זה מעיד לפי תומו גאון אחר, אנונימי, בתשובתו על עניין הפיוטים: 'ואם אומ' בשחרית יוצר אור ובורא חושך ומסיים בפיוט שלהן ואומרים "אהבת עולם אהבתנו" ומסיימין מה שירצו.⁷ בעקבות רב שרירא ורב האי פסקו גם רבנו חננאל ורי"ף, ובעקבותיהם רמב"ם (הלכות קריאת שמע א ו). אף כך היא דעת בעל הלכות גדולות, על פי רוב הנוסחאות של כתבי היד ועדויות הראשונים,⁸ וכך הוא הנוסח הנזכר לפי תומו בספר הכוזרי (ג יז) וכמעט בכל ספרי הספרדים.⁹

Translation: In any event it is clear not only from the testimony of R. Shereira and R. Hai that in most areas of Sura they followed the majority opinion and they said the words Ahavas Olam both in the morning and at night. This practice was also attested to by another Gaon, an anonymous one, in his response to a question about Piyutim; i.e. if he opens the first Bracha of Krias Shema in the morning with the words Yotzer Ohr Oo'Vorei Choshech and ends with a Piyut and says Ahavas Olam Ahavtanu, he may end as he wishes. Based on the opinion of R. Shereira and R. Hai, later Halachic decision makers such as R. Chananel and the RIF, followed in their footsteps, as did the Rambam (Hilchos Krias Shema 1, 6). That also became the opinion of the Ba'Al Hilchos Gedolos and the opinion found in the majority of the handwritten manuscripts of that era and the testimonies of other Rishonim. That is the version cited in the Kuzari and in almost all Sephardic books.

תא-שמע דף 82-83

מנהג זה נתקבל למעשה בכל גלויות ישראל, כמעט ללא עוררין, פרט לאשכנז ובמידה מסוימת גם צרפת. בני אשכנז, בלי יוצא מן הכלל, קבעו את נוסח אהבה

רבה לבוקר ואת אהבת עולם לתפילת הערב. הם הלכו בעקבות שורה נכבדה של גאוני סורא שקבעו פשרה זו ונהגו בה הלכה למעשה, בעקבות המנהג העתיק שקדם להם בסורא, לומר תמיד אהבה רבה. האשכנזים המשיכו לדבוק במנהגם למרות מגמת ספרי הקבלה, אך החסידים, שאימצו להם את נוסח האר"י, שינו את המנהג ואמרו אהבת עולם. דבר זה העלה עליהם את חמתו של הרב יחזקאל לנדא, בעל נודע ביהודה, והוא מתח נגדם במילים קשות.

לכאורה, מתבקשת ההנחה כי שני הנוסחים מייצגים את חילוף המנהגים בין ארץ ישראל לבבל. ואולם, למרבה ההפתעה לא ניתן לייחס נוסח מסוים לארץ ישראל או לבבל דווקא, והעדויות בסוגיה זו אינן ברורות וקצתן אף סותרות זו את זו. יש להניח כי מנהגם של בני אשכנז (וצרפת) נלקח מסידור רב עמרם גאון, ששימש להם מדריך עיקרי בענייני תפילה ובית הכנסת, והוא גרם להם לנהוג מנהג יחיד וחריג נגד כלל ישראל שבמזרח ובמערב, כולל איטליה, ארץ מוצאם. עם זאת, האשכנזים עצמם טענו שמנהגם משתקף בגרסה הנכונה שבתלמוד והם אף מצאוהו בספר שבא אליהם משיבת ירושלים.

Translation: This practice (of saying Ahavas Olam at all times) was accepted throughout the Jewish Diaspora without any complaints except in Ashkenaz and in some parts of France. The inhabitants of Ashkenaz, without exception, established the practice of saying Ahavah Rabbah in Tefilas Shacharis and Ahavas Olam in Tefilas Arvis. They followed in the footsteps of the line of Geonim from Sura who forged

---

תפלת שחרית-101 Tefila

---

the compromise and as a practical matter followed the long standing practice in Sura. The Ashkenazim continued to adhere to their practice despite the position found in Kabbalistic works. But Chasidim who adopted the Nusach Ha'Tefila of the AR"Y, changed their practice and said Ahavas Olam both morning and night. That practice raised the ire of the Ha'Rav Yechezkeil Landau, the Noda B'Yebudah, who responded to their practice with very harsh words.

Theoretically, you might suggest that what we are observing here is a difference in practice between Minhag Bavel and Minhag Eretz Yisroel. Nevertheless, to our great surprise, we cannot link either practice exclusively to either Minhag Bavel and Minhag Eretz Yisroel. The sources are not clear and some contradict each other. We therefore have to suggest that the practice in Ashkenaz was borrowed from Seder Rav Amrom Gaon, whose Siddur served as a model for Ashkenazim concerning the words of Tefila and synagogue practice. That caused them to follow a unique practice that was opposite what the remainder of the Jewish world was practicing either in the East or the West, including Italy, the country from which Ashkenazim originated. Despite that fact, Ashkenazim maintained that their custom was in line with the authentic interpretation of the Gemara and they claimed that they found a source for their practice in a book that had been published in Yerushalayim.

Let Us Follow Both Customs-הלכך נימרינהו לתרוייהו

In this lesson we examined examples of Tefila practices that represent the combination of two versions of one practice. The following is a list of some other practices that follow the same rule:

1. In the ברכות התורה, we recite two versions of the ברכות השחר.
2. On weekdays we close the ברכה of השכיבנו with the words: שומר עמו ישראל לעד while on שבת we close the ברכה of השכיבנו with the words: הפורס סכת שלום עלינו על כל עמו ישראל ועל ירושלים.
4. After reading מגילת אסתר we recite a ברכה that includes both the words: הנפרע הא-ל המושיע and לישראל מכל צריהם.
5. On קדושת השם and ראש השנה, we add מלכויות to the ברכה of קדושת השם and in ראש השנה, in the ברכה of קדושת היום as well.
6. In the הגדה, we include two versions of one practice concerning the following:
  - A. What needs to be said to fulfill the obligation of בשבה ומסיים בשבה;
  - B. We include both the רבי עקיבא and רבי טרפון of חתימת הברכה as part of the ברכה of גאול ישראל.
  - C. We include both definitions of ברכת השיר.
  - D. We recite both הלל הגדול and הלל המצרי.